

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Факультет іноземних мов

Кафедра англійської філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ ФУНКЦІЙ ТА СТРАТЕГІЙ У
ФОРМУВАННІ ВМІНЬ АНГЛОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ
СТАРШОКЛАСНИКІВ

Студентки 2 курсу групи МСО
Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література)
(англійська, німецька)

Цегельник Ростислави Ігорівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають
посилання на відповідне джерело

ступінь)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Науковий керівник Довгалюк Т. А.,
доцент, кандидат педагогічних наук

(прізвище та ініціали, посада, вчене звання, науковий

Розширена шкала

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) _____ (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) _____ (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2018 р

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВМІНЬ АНГЛОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ	7
1.1. Цілі та зміст навчання діалогічного мовлення в старшій школі	7
1.2. Комунікативні стратегії розвитку англomовного діалогічного мовлення старшокласників	11
1.3. Класифікація комунікативних функцій діалогічного мовлення	17
1.3.1. Комунікативні функції та мовні засоби вираження діалогу-розпитування	19
1.3.2. Комунікативні функції та мовні засоби вираження діалогу-домовленості	20
1.3.3. Комунікативні функції та мовні засоби вираження діалогу-обміну враженнями	21
1.3.4. Комунікативні функції та мовні засоби вираження діалогу-дискусії	22
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ВМІНЬ АНГЛОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ	26
2.1. Комплекс вправ та опорних мовленнєвих засобів (комунікативних функцій) для навчання різних функціональних типів діалогу	26
2.2. Практична перевірка розробленого комплексу вправ	39
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема розвитку усного мовлення в методиці навчання іноземних завжди привертала увагу вчених, педагогів, лінгвістів, методистів та вчителів-практиків. І це не випадково, адже розвиток усного мовлення – це досить складний та багатогранний процес, що передбачає одночасну роботу мовленнєвих автоматизмів та цілої низки вмінь – самостійності та динамічності мислення, вербальної та невербальної реакції, вибору змісту та форми висловлювання, адекватних ситуації спілкування.

Вибір даної проблеми дослідження пояснюється, по-перше, потребами сучасного суспільства у всебічно розвиненій особистості, здатній спілкуватися не лише зі співвітчизниками, а й з представниками інших країн, по-друге, недостатнім її вивченням в сучасній методичній літературі, по-третє, посереднім або навіть низьким рівнем навичок і вмінь діалогічного мовлення випускників, по-четверте, недостатнім рівнем знань учителів та, відповідно, учнів про діалог, його комунікативні функції та комунікативні стратегії його побудови.

Ступінь дослідженості проблеми. Проблеми навчання діалогічного мовлення вивчали такі дослідники як С.Я.Андрушко, О.І.Вишневський, Фр.Дебізер, І.А.Зимня, Л.Літлвуд, Т.І.Олейник, Л.С.Панова, Є.І.Пассов, В.М.Ріверс, В.Л.Скларкін, І.К.Скляренко, М.Н.Сосяк, Дж.Ревел, , В.В.Черниш, М.В. Хорсун, Р.В.Фастовець, та інші. Так, В.Л.Скларкін займався розробкою вправ з розвитку комунікативного мовлення, навчанням діалогічного мовлення; І.А.Зимня розглядала психологічні аспекти навчання говоріння іноземною мовою; Р.В. Фастовець розробляв методику навчання іншомовного спілкування; А.Г.Бюрней розглядав методи спілкування. Проте, ряд методичних та психолінгвістичних аспектів, таких як роль комунікативних функцій та стратегій, організація поетапного навчання діалогічного мовлення в системі уроків по визначеній шкільною програмою

темі, продукування учнями ініціативних реплік, залишаються до кінця не розкритими.

Мовна ситуація в Україні значною мірою залежить від вивчення англійської мови як однієї із базових дисциплін в загальноосвітній школі. В рамках закону про освіту прийнятого у 2017р., з'явилися нові мотиви опанування іноземних мов, зокрема англійської, що вимагають оновлення методики викладання іноземної мови, диференційованого підходу до визначення мінімальних, достатніх і спеціальних ґрунтовних знань та умінь [18, с 38].

В ході магістерського дослідження ми спробуємо довести необхідність та вагомість комунікативних функцій та стратегій у формуванні вмінь англомовного діалогічного мовлення старшокласників.

Об'єкт дослідження – процес навчання діалогічного мовлення у старшій школі.

Предмет дослідження – зміст і комплекс вправ для навчання діалогічного мовлення старшокласників з використанням комунікативних функцій та стратегій.

Метою магістерської роботи є теоретично обґрунтувати та перевірити на практиці ефективність методики розвитку вмінь англомовного діалогічного мовлення із використанням відповідних комунікативних функцій та стратегій спілкування.

Для досягнення мети нашої роботи ми поставили низку взаємопов'язаних **завдань**:

- дослідити цілі та зміст навчання діалогічного мовлення у старшій школі;
- проаналізувати комунікативні стратегії розвитку англомовного діалогічного мовлення старшокласників;
- структурувати комунікативні функції діалогічного мовлення у межах таких функціональних типів діалогів як: «діалог-розпитування», «діалог-домовленість», «діалог-обмін враженнями», діалог-дискусія»;

- розробити комплекси вправ та опорних мовленнєвих засобів для навчання різних функціональних типів діалогів;

- здійснити практичну перевірку розробленого комплексу вправ.

Для реалізації поставлених завдань використовувались у комплексі теоретичні і емпіричні **методи** наукового дослідження.

Теоретичні: вивчення й критичний аналіз методичної та педагогічної літератури з кола проблем дослідження, навчальних програм, шкільних підручників з англійської мови та методичних посібників; наукове спостереження, аналіз, синтез та абстрагування; розробка методики розвитку вмінь діалогічного мовлення старшокласників та відповідних комунікативних стратегій та функцій.

Емпіричні: пробне навчання та хронометрування.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження визначається тим, що в ньому представлено та обґрунтовано переваги системного підходу щодо використання мовленнєвих опорних засобів, комунікативних стратегій та функцій, комунікативних ситуацій і мовленнєвих завдань для розвитку вмінь діалогічного мовлення в старшій школі.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що розроблена методика розвитку вмінь англомовного діалогічного мовлення з залученням комунікативних стратегій та функцій спілкування може бути застосована під час проведення уроків англійської мови в старшій школі, на заняттях з практики усного та писемного мовлення на початкових курсах факультету іноземних мов, на практичних заняттях з методики навчання іноземних мов.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були оприлюднені на таких конференціях: Щорічна наукова конференція «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі» (Вінниця, 25.04.2018), Міжнародна інтернет-конференція «Мова, Освіта, Культура: Інтеграційні тенденції в сучасному світі» (04.12.18), Всеукраїнська наукова конференція «Актуальні проблеми

філології та методики викладання іноземних мову сучасному мультилінгвальному просторі» (Вінниця, 22.11.18).

Публікації за темою дослідження. Основні положення та висновки дослідження знайшли відображення у 3 публікаціях.

Структура дипломної роботи. Робота складається із вступу, двох розділів та списку використаних джерел. Основний текст викладено на 57 сторінках. Бібліографія містить 55 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОВИТКУ ВМІНЬ АНГЛОМОВНОГО ДІЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

1.1. Цілі та зміст навчання діалогічного мовлення в старшій школі

Діалогічне мовлення характеризується певними комунікативними, психологічними та лінгвістичними особливостями. Згідно з одним з визначень, діалогічне мовлення – поєднання усних висловлювань послідовно породжуваних двома або більше співрозмовниками в безпосередньому акті спілкування, яке характеризується спільністю ситуації і мовних намірів мовців [43, с.10]. Відповідно, процес мовленнєвої взаємодії називається діалогізуванням. Він включає в себе і власне обмін репліками. Під поняттям “діалог” зазвичай розуміють як сам процес комунікації, так і його результат – текст. Діалог, як і будь-який інший комунікативний акт, протікає в конкретній ситуації мовлення є його наслідком. Що стосується самої ситуації мовлення, то вона має складатися з чотирьох компонентів: обставин спілкування, стосунків між комунікантами, мовленнєвого наміру/завдання і самого процесу діалогізування [3, с.56].

Якщо говорити про мету навчання школі, то варто мати на увазі дві основних цілі навчання іноземної мови : комунікативну – для формування вміння використовувати іноземну мову як засіб спілкування і науково-виховну – що забезпечує загальну освіту і виховання дітей.[12, с. 20]

Основними комунікативними цілями при навчання діалогічного мовлення у старшій школі є навчити учнів реалізовувати комунікативні наміри, висловлювати власні припущення, описувати явища та ситуації, спілкуватися на більшість тем повсякденної тематики, вступати в процес діалогічного мовлення без підготовки, якщо тема є відомою, важливою для самого мовця, або входить до переліку тем повсякденного спілкування. У випускника школи загалом формуються вміння: запитувати та надавати

інформацію, аргументувати власне висловлювання, висловлювати емоційну оцінку подій та явищ.[12, с.23] Більшість сучасних науковців та методистів схвалюють комунікативний підхід у навчання іноземних мов, який практичне ставить за мету практичне оволодіння мовою. Основним його завданням є формування умінь і навичок розуміння думок інших людей (як в усній так і в письмовій формах) і висловлювання своїх думок (також в усній і письмовій формах). Серед цих вмінь, говоріння, зокрема англомовне діалогічне мовлення, посідає, на нашу думку, одне з чільних місць, оскільки є одним з найбільш затребуваних вмінь сьогодення.

Валерій Редько у своїй статті «Концепція змісту навчання іноземної мови у старшій школі» на основі класифікації В.Л. Скалкіна, виділяє 10 основних принципів навчання старшокласників іноземної мови. Серед них: принцип компетентнісного підходу, принцип комунікативної спрямованості, принцип ситуативності та тематичної організації навчального матеріалу, принцип урахування досвіду, набутого учнями, принцип усвідомленого навчання, принцип урахування вікових особливостей учнів старшої школи, принцип збалансованого та взаємопов'язаного навчання усіх видів мовленнєвої діяльності, принцип диференціації та індивідуалізації навчання, принцип розширення ролі самостійної іншомовної комунікативної діяльності та принцип наступності.[40, с. 52]

При навчанні діалогічного мовлення старшокласників ми маємо звертати особливу увагу на принцип комунікативної спрямованості, який передбачає створення вчителем усіх умов для сприяння процесу спілкування. Тобто, процес презентації та навчання лексичних одиниць чи граматичних структур не має бути відірваним від спілкування. Учні повинні розуміти яким чином і в яких ситуація вони можуть використати свої знання, втілити їх в процес мовлення. Також важливим принципом навчання діалогічного мовлення є принцип розширення ролі самостійної комунікативної діяльності, так як у старших класах учні вже достатньо сформовані для використання проблемного методу навчання і використання «*learner-centered approach*»,

коли фокус уваги на уроці зміщується з учителя на учнів, таким чином, заохочуючи їх до спілкування, в той час як вчитель лише коригує цей процес та задає ситуацію та обставини.

До змісту навчання діалогічного мовлення відноситься той навчальний матеріал, який викладається на уроках і є основою для подальшого використання, а також країнознавчий та лінгвокраїнознавчий матеріал. Статті, діалоги, аудіозаписи, для навчання іноземної мови мають бути організованими у формі мовленнєвих зразків і бути близькими до типових ситуацій, які учні можуть зустріти в подальшому житті. [22, с.51] Крім того, що навчальні матеріали мають бути коректними, відповідати програмі та віковим особливостям, дуже важливо обирати сучасні матеріали, враховуючи те, що мова (особливо неформальна, усне мовлення) постійно змінюється, отже, матеріал, який підходить по граматичному, лексичному та тематичному наповненню, дуже часто може бути неактуальним, якщо він був опублікованим, наприклад, 30 років тому і відповідно в процесі спілкування з жителем країни, мова якої вивчається, буде звучати недоречно. Таким чином, зміст навчання іноземної мови включає в себе: лексичний, граматичний і фонетичний матеріал; уміння і навички усного мовлення, читання і письма, аудіювання; тексти, як зразки звучання написаної мови; тематику, на основі якої ведеться навчання усного мовлення, а також мовні поняття, які відсутні в рідній мові [4, с.56].

Успішність практичного оволодіння іноземною мовою старшокласниками прямо пропорційно залежить від того, наскільки високою є мотивація учнів.

Враховуючи психологічні особливості підлітків варто усвідомлювати, що у старших класах мотивація має досягатися не штучним шляхом, а через створення умов для виникнення непідробного інтересу як до предмету, так і до самого процесу навчання. Цього можна досягти: завдяки використанню сучасних засобів навчання, цікавих автентичних навчальних матеріалів, різноманітних форм та видів роботи; ознайомленню з майбутніми

перспективами, які відкриває цей предмет; створенню відчуття успіху від отриманих гарних результатів.

Інтерес до предмету «іноземна мова» має свої особливості. В інших гуманітарних предметах інтерес викликає зміст досліджуваної науки, нехай і перетвореної для навчання в школі в навчальний предмет. Наука ж про мову (загальне або часткове мовознавство) у школі не вивчається, а ті теоретичні знання по фонетиці, граматиці і лексикології, що повідомляються учням, достатньо короткі і схематичні і тому, мабуть, не викликають у них великого інтересу.[4, с.121] Але викладаючи мову, ми також можемо долучати учнів до різних видів діяльності, виконання якої може викликати інтерес в учнів, відчуття задоволення, якщо вчитель застосовує цікаві методи та прийоми навчання, спеціально розроблену систему вправ. Вправи ж викликають в учнів інтерес, якщо вони сполучені з розумовою роботою, посилені і доступні. Висока мотивація на старшому етапі навчання впливає також на подальше самостійне вивчення та вдосконалення, що у сьогоденному суспільстві є необхідним.

Таким чином, можемо зробити висновок, зміст та цілі навчання діалогічного мовлення у старшій школі мають свої особливості, зокрема, діалогічне мовлення в старшій школі має бути більш свідомим, ціллю навчання є підготувати учнів до реального процесу спілкування, навчити їх без підготовки спілкуватися на основні теми, висловлювати власну думку, припущення, синтезувати та аналізувати почуту інформацію. Що стосується змісту, то велике значення має ситуативна та тематична складова матеріалів, які використовуються в процесі навчання, їх сучасність та автентичність. Важливими факторами також є надання учням більшої самостійності в процесі комунікації, збільшення можливостей для іншомовного спілкування, а також створення позитивної атмосфери та мотивації старшокласників.

1.2. Комунікативні стратегії розвитку англомовного діалогічного мовлення старшокласників

Старша школа є завершальним етапом формування іншомовної комунікативної компетентності учнів, яка в майбутньому має забезпечити використання іноземної мови в ситуаціях офіційного та неофіційного спілкування в навчальній, соціально-побутовій, культурній, адміністративній та професійній сферах комунікативної взаємодії. У центрі уваги тут є розвиток культури усного та писемного мовлення засобами іноземної мови, поглиблення культурознавчих знань про стиль життя у країнах, мова яких вивчається [12, с. 20].

Загальними основними функціями навчання на старшому ступені школи є: забезпечити закінчення учнями загальної середньої освіти і підготувати випускників школи до життя та праці в сучасному інформаційному суспільстві; сприяти їх соціальній адаптації в умовах суспільства, що перманентно розвивається; допомогти учням в їх самовизначенні при виборі подальшого життєвого шляху відповідно до їхніх здібностей, нахилів, можливостей; стимулювати старшокласників до продовження навчання і створити умови для полегшення їх переходу з однієї ланки системи навчання в іншу, а також націлити їх на самоосвіту. [50, с.16]

Навчання ж іноземних мов у старшій школі обумовлене вищеописаними загальними функціями навчання та спрямоване безпосередньо на:

- розвиток комунікативної культури та соціокультурної освіти учнів, що дає змогу їм бути рівноправними партнерами міжкультурного спілкування іноземною мовою у побутовій, культурній, та навчально-професійній сферах;
- навчання етики дискусійного спілкування іноземною мовою при обговоренні культури, стилю та способу життя людей;

- розвиток загально-навчальних умінь збирати, систематизувати та узагальнювати культурознавчу та іншу інформацію, що викликає інтерес в учнів;
- ознайомлення учнів з технологіями самоконтролю та самооцінки рівня володіння мовою;
- розвиток умінь представляти рідну культуру, країну, стиль життя людей в процесі іншомовного культурного спілкування;
- використання іноземної мови в професійно-орієнтованій освіті, що залежно від профілю школи має на увазі професійно-орієнтоване вивчення іноземної мови [24, с. 46].

В старшій школі систематизується та узагальнюється мовний, мовленнєвий та комунікативний досвід учнів, набутий ними на попередніх етапах вивчення мови. Методи і види навчальної діяльності все більше набувають форм, наближених до реальних умов спілкування. Широко використовуються творчі, проектні, групові, інтерактивні форми роботи учнів.

Розвиваються уміння професійно спрямованого використання іноземної мови відповідно до певної галузі знань. Практикується введення інших курсів, які викладаються іноземною мовою. Можливе викладання курсів, пов'язаних з орієнтацією на професію вчителя іноземної мови, з лінгвокраїнознавством, з країнознавством, з перекладом, з використанням комп'ютерних технологій у навчанні іноземних мов тощо.

Велика увага на цьому етапі навчання також приділяється усному мовленню, яке набуває якісно нового розвитку стосовно змістовності, більшої природності, вмотивованості, інформативності [10, с.90].

З огляду на вищезазначене можна констатувати такі особливості організації навчального процесу з іноземної мови в старшій школі: послідовне здійснення комунікативно-пізнавального навчання, пов'язаного з підвищенням змістовності мовлення учнів; використання прийомів, що спонукають до вираження особистого ставлення до проблем, які

обговорюються; цілеспрямована реалізація принципу індивідуалізації навчання, орієнтована на використання іноземної мови в майбутній практичній діяльності школярів, широке застосування видів та форм самостійної роботи.[5,с. 201]

В самому змісті навчального предмета повинні бути закладені механізми, що розкривають можливість практичного використання іноземної мови як важливого засобу розвитку та задоволення інтересів учнів. До таких, на нашу думку, можна віднести й комунікативні стратегії та функції спілкування, які в контексті сучасного комунікативно-орієнтованого навчання набувають особливого значення.

Комунікативно-орієнтований підхід до навчання іноземних мов передбачає реалізацію особистісно орієнтованого, діяльнісного та соціокультурного напрямку в вивченні іноземних мов.

Пріоритет комунікативної мети у навчанні передбачає таку організацію діяльності, яка спрямована на оволодіння учнями спілкуванням в усній і писемній формах.

Діяльнісний характер навчання забезпечується особливими видами діяльності, які в умовах уроку дають змогу моделювати реальні ситуації спілкування. Це мовленнєві ситуації, рольові ігри, проектна діяльність, групова робота.[23, 52]

Найкраще реалізації мети діяльнісного навчання, відповідає, на нашу думку, розвиток вмінь іншомовного діалогічного мовлення, оскільки саме воно за своєю суттю є максимально наближеним до реальних умов спілкування, вимагає та водночас сприяє розвитку комунікативних стратегій і функцій спілкування. У методичній літературі немає чіткого визначення поняття «комунікативні стратегії». Тому, після аналізу методичної літератури, ми зробили спробу синтезувати це визначення самостійно. **На нашу думку, комунікативні стратегії можна визначити як складне інтегративне утворення, до складу якого входять комплексні знання культури, побуту, менталітету, соціальних норм, комунікативних**

функцій спілкування, особливостей вербальної та невербальної поведінки представників англомовних країн, а також вміння їх коректного застосування на практиці в реальних умовах спілкування або максимально наближених до них.

Нижче пропонуємо розглянути ці структурні елементи більш детально. Так, у процесі навчання іншомовного діалогічного мовлення, неможливо забувати про *відмінності соціальних норм та ментальності* представників країн, мова яких вивчається, оскільки вони значно відрізняються від нашої емоційної манери спілкування. Порівнюючи мовну культуру українців та представників англомовних країн ми можемо спостерігати значні відмінності як у вербальній так і у невербальній культурі мовлення. Розглянемо ці відмінності на прикладі британців та різниці в культурі поведінки в Україні та Англії. В англійській культурі, зокрема, чи не одним із найважливіших факторів є повага до чужої “privacy”, тобто, приватності або ж особистісного простору. Це проявляється у всьому, починаючи із достатньо стриманої жестикуляції та дистанції між спікерами і закінчуючи достатньо закритим способом життя людей. [53, с.47]

Вияв емоцій – ще одна риса, яка суттєво вирізняє англомовних мовців. Яскраво виражати свої емоції, розповідати про власні проблеми чи переживання в англомовному суспільстві не прийнято і сприймається як невихованість. Натомість, широко розповсюджена практика «small talk» або «маленької розмови», яка частіше всього займає небагато часу і стосується побутової тематики або тем-кліше, на кшталт погоди, новин, фільмів тощо, тоді як для представника української ментальності притаманні щирість та висока інформативність у розмові, яка британцям, наприклад, може здатися недоречною. Яскраво вираженою відмінністю є також підкреслена ввічливість британців. [53, с. 50]

Спілкуючись, варто також дотримуватись певних загальноприйнятих правил та вмінь, серед яких Т. Ларіна, в свою чергу, виділяє такі:

- Висловлювати непрямую, опосередковану думку (тобто уникати прямого вияву своєї точки зору, наприклад на запитання “Is it an interesting film?” не варто відповідати прямою відмовою, а краще відповісти більш нейтральним “I don’t think so”).
- Давати співрозмовнику можливість не виконувати дію (“It would be nice to have a cup of coffee together but I’m sure you have a lot work to do”). Таким чином, ви даєте людині вибір і вона не опиняється в незручному становищі, у випадку, якщо не може або ж не має бажання приєднатись до вас.
- Вибачатись (британці, на відміну, від українців вибачаються не лише, коли в цьому є нагальна потреба, а й у великій кількості незначних буденних ситуацій. Фрази “ I beg your pardon”, “Please forgive me if...”, “Would you forgive me if...” ми можемо чути навіть якщо співрозмовник не відчуває себе винним, а просто просить про побутову послугу.

Таким чином, різниця бекграундів та менталітетів показує нам, що знання комунікативних стратегій людей інших країн надзвичайно важливе в реалізації діалогічного мовлення.

Тепер пропонуємо більш детально розглянути такий структурний компонент комунікативних стратегій як комунікативні функції:

1. *Прохання (Request)*. Виходячи з того, що британці – нація індивідуалістів, просити про щось прямо, а тим більше з використанням наказового способу вважається можливим лише у дуже неформальному спілкуванні. Щоб пом’якшити наказові речення часто використовуються такі структури як “will you”, “would you”, “dear”, “please” і т. д. Порівнюючи два прохання: “Open the door!” “Could you please open the door, dear?” ми бачимо, що друга фраза звучить значно м’якше. Також не є типовими для функції прохання в англійській мові прямі речення, їх зазвичай заміняють структурами “ I want you to do”, “I’d like you to do”.

2. *Запрошення.* В функції запрошення спостерігаємо тенденцію до запитання як форми запрошення, яка в українській мові, наприклад, використовується рідко, в той час як в англійській штампи “Why don’t we...”, “Would you like to come”, “You might like to come...” є стандартизованою формою запрошення. Пряме запрошення “I invite you” також поступається непрямим або пасивним конструкціям, на кшталт, “You are invited”, “I’d like to invite you”, “Do you fancy coming?”
3. *Порада.* Давати поради в англійській мові є досить складним завданням, і робити це потрібно максимально ввічливо і тільки людям, знайомим вам особисто, враховуючи велику цінність особистого простору, що притаманне британцям, невчасну раду вони можуть сприйняти як втручання в особисте життя, в той час, як українці вважають раду знаком уваги та небайдужості. Обов’язковим структурним компонентом поради в англійській мові є модальні дієслова. Різні модальні дієслова в даному випадку будуть виражати рівень важливості поради та вашого наполягання на її виконанні а також м’якості звучання відповідно до мети поради. (Наприклад, модальні дієслова *should/ ought to* ілюструють дружню раду). Також поширеною є фраза “Why don’t you...” яка власне є чудовим прикладом невимушеної поради без наполягання.

Таким чином, можемо зробити висновок, що розвиток комунікативних вмінь та стратегій старшокласників є правильним вектором розвитку середньої освіти, проте є моменти, які поки що недостатньо впроваджені в освітню програму. Вираження власних думок та їх аргументування, синтез, аналіз інформації – головні завдання, які стоять на щаблі старшої школи в вивченні англійської мови. І хоча, розвиток діалогічного мовлення з розвитком комунікативного підходу до навчання значно покращився, проте сучасна методика недооцінює певні соціокультурні відмінності між українцями та жителями англомовних країн, відповідно, не вдаючись у тонкощі викладання діалогічного мовлення та не

пояснюючи старшокласникам різницю між комунікативними стратегіями представників різних країн, на прикладі, зокрема, англійської мови та рідної мов. Як можна побачити вище, комунікативні стратегії представників англомовних країн мають велику кількість як культурних, поведінкових особливостей (починаючи з доречних тем спілкування та закінчуючи невербальною комунікацією) так і структурних, граматичних, лексичних особливостей. Саме тому, необхідно звертати увагу старшокласників на важливість опанування комунікативних стратегій і їх реалізацію в комунікативних функціях, щоб забезпечити їх подальше комфортне та соціально грамотне спілкування з представниками англомовних країн.

1.3. Класифікація комунікативних функцій діалогічного мовлення

Залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує той чи інший діалог, розрізняють функціональні типи діалогів.

Для того щоб сформувати знання, уміння та навички в діалогічному мовленні, передбачені чинною програмою, слід проаналізувати структуру та функціональні типи діалогів.

Основними якісними показниками сформованості загального вміння вести діалог іноземною мовою є такі спеціальні вміння:

- 1) уміння починати діалог, вживаючи відповідну ініціативну репліку (повідомлення, спонукання, запитання);
- 2) уміння швидко реагувати на репліку співрозмовника, використовуючи репліки, що мають різні комунікативні функції;
- 3) уміння підтримувати розмову, додаючи до репліки-реакції свою ініціативну репліку;
- 4) уміння стимулювати співрозмовника до висловлювання, виражаючи

свою зацікавленість за допомогою реплік оцінювального характеру;

5) уміння продукувати діалогічні єдності різних видів [33, с.267].

Розробкою питання класифікації діалогів займалися О.І. Вишневський, Е.Н. Соловова, В.Л. Скалкін, В.В. Черниш та ін.

Як підкреслює В.В. Черниш, будь який діалог складається з окремих взаємопов'язаних висловлювань. Такі висловлювання, межею яких є зміна співрозмовника, називають реплікою. Репліка є першоелементом діалогу [51, с.17].

Репліки бувають різної протяжності — від однієї до кількох фраз. У діалозі вони тісно пов'язані одна з одною — за своїми комунікативними функціями, структурно та інтонаційно. Найтісніший зв'язок — між суміжними репліками.

Сукупність реплік, що характеризується структурною, інтонаційною і семантичною завершеністю, називають діалогічною єдністю (ДЄ). ДЄ є одиницею навчання діалогічного мовлення.

На думку В.В. Черниш, з якою ми погоджуємося, перша репліка ДЄ є завжди ініціативною (її називають ще реплікою-спонуканням або керуючою реплікою). Друга репліка може бути або повністю реактивною (інакше — залежною або реплікою-реакцією), або реактивно-ініціативною, тобто включати реакцію на попереднє висловлювання і спонукання до наступного [51, с.19].

М. Хорсун вважає, що неабияке значення мають стимули-реакції до бесіди. Так, дослідник зазначає, що стимулом до бесіди може бути:

- 1) запитання: Are you going home?
- 2) твердження: I am going home
- 3) прохання, пропозиція: Help me, please. Let's go there together [50, с. 40].

Як стверджує В.В. Черниш, результати досліджень, проведених на автентичних навчальних матеріалах англійською, німецькою і російською мовами, показали, що найпоширенішими є чотири основних типи діалогів:

діалог-розпитування; діалог-домовленість; діалог-обмін враженнями, думками; діалог-обговорення, дискусія [37, с.49]. Саме ці типи діалогів розглянемо детальніше з точки зору їх структури та комунікативних функцій, що їх наповнюють.

1.3.1. Комунікативні функції та мовленнєві засоби вираження діалогу-розпитування

Як відомо, діалог-розпитування може бути одностороннім або двостороннім. Односторонній діалог-розпитування передбачає вияв ініціативи лише одним з мовців, в той час як двосторонній є відображенням більш близької до життя ситуації, коли обидва мовці беруть активну участь в розвитку діалогу. Засобами мовленнєвого вираження даного типу діалогу є різні типи питань та ініціативні репліки-кліше, що відповідають за уточнення інформації та її відтворення. Зразками таких розмовних формул тут є: *I wonder if you could explain ... in a more detailed way ? Could I ask you a little more about ...? Could you fill me in a bit on ... ? I can't clearly understand...I need more information about...What do you mean by...It is still not clear for me how...Does that mean...?* для запитання та: *Let me explain...It means that...You should be ready to...The thing is that... .*

Притаманні для діалогу-розпитування види діалогічних єдностей:

Запитання – відповідь

Повідомлення - запитання

Повідомлення - відповідь + повідомлення

Повідомлення - повідомлення

Повідомлення - повідомлення у відповідь + додаткове повідомлення

[33, с. 262]

Приклад 1.1. :

-What form are you in now, Brian?

-The sixth form. I'm a sixth form pupil.

-I see. And where's your school, by the way?

-Oh, you don't know. It's in a new building near the river. We live there.

1.3.2. Комунікативні функції та мовленнєві засоби вираження діалого-домовленості

Наступним широко розповсюдженим функціональним типом є діалого-домовленість. Ми поділяємо думку С. Ніколаєвої, що він є найбільш посильним для учнів, так як часто використовується у повсякденному житті при вирішенні співрозмовниками питання про плани та наміри. Після оволодіння діалогом-домовленістю зазвичай учні переходять до вивчення змішаного типу діалогу: розпитування-домовленості. Можливими комунікативними формулами для даного функціонального типу є: *What do you think about going to...That`s my dream to visit...Why not go to...? Could I ask you for a favor? Do you have a spare minute? If you don't mind, I could really use your assistance with...Is there any chance you that you could give me a hand with...Let us do this way...Would you like to...That`s a perfect plan...Shall we go to...I will wait for you at...Let`s meet at...*

Притаманні для діалогу-розпитування види діалогічних єдностей:

Запитання - відповідь + повідомлення

Повідомлення - повідомлення у відповідь + додаткове повідомлення

Повідомлення - повідомлення у відповідь + запитання

Спонування - згода / відмова

Запитання - відповідь Повідомлення - запитання

Повідомлення - повідомлення

Запитання - відповідь + повідомлення

Повідомлення – запитання [33, с.264]

Приклад 1.2. :

-Where will we get off?

-I think we'll get off the bus near the Circus. Do you like it?

-Okay. Do you mean to invite me to a circus show? I'd love to see it in London.

Для ведення діалогу-розпитування необхідно вміти:

- звернутися з проханням, висловити готовність / відмову його виконати;
- висловити пропозицію і погодитися / не погодитися з нею;
- запросити до дії /взаємодії і погодитися/не погодитися взяти в ній участь
- домовитися про певні спільні дії [33, с.58].

1.3.3. Комунікативні функції та мовленнєві засоби вираження діалогу-обміну враженнями

Наступним за складністю є діалог-обмін враженнями/ думками, головним завданням якого є пояснення власного бачення якогось предмета, події, явища, коли співрозмовники висловлюють власну точку зору, передають свої емоції та переживання стосовно певних фактів чи подій, діляться побаченим чи почутим. Для даного типу діалогу актуальними будуть фрази: *Have you heard about...? What do you think about...? What is your attitude towards...? Do you agree with the idea of...? Do you have the same opinion as...? I think/ to my mind/ in my opinion... I consider it to be... As far as I know... I approve/disapprove of...*

Притаманні для діалогу-розпитування види діалогічних єдностей:

Повідомлення-повідомлення

Запитання – відповідь +повідомлення

Повідомлення-запитання

Повідомлення-повідомлення у відповідь

+додаткове повідомлення

Запитання-відповідь [33,с.265]

Приклад 1.3. :

-While seeing the Tower of London, did you notice several ravens in the courtyard?

-Oh, yes, I did, there were some.

-There's a belief that the British Empire will come to an end when those ravens leave the Tower.

-Well, but as far as I know the British Empire does not exist any more, though the ravens are still there.

-That's right. Their wings are clipped.

Для ведення діалогу-розпитування необхідно вміти:

- вислухати думку/повідомлення співрозмовника і погодитися/не погодитися з ним;

- висловити свою точку зору, обґрунтувати її. щоб переконати співрозмовника;

- висловити сумнів, невпевненість;

- висловити схвалення / несхвалення, осуд [33, с.260].

1.3.4. Комунікативні функції та мовленнєві засоби вираження діалогу-дискусії

Функціональним типом, який, на нашу думку, може викликати найбільшу кількість труднощів в процесі опанування є діалог-обговорення/дискусія, в якому співрозмовники не просто висловлюють власну думку, а намагаються аргументувати її і переконати опонента в своїй правоті, при цьому важливою умовою є дотримання культури мовлення та уміння вести дискусію, досягати компромісу та наводити коректні та відповідні ситуації аргументи. Діалог-дискусія розвиває у співрозмовників прагнення виробити конкретне рішення дійти певних висновків, переконати один одного в чомусь. [36, с.163]. Корисними комунікативними формулами в такому випадку будуть: *I'd say the exact opposite. Not necessarily. That's not always true. That's not always the case. No, I'm not so sure about that. That may be true but... I see your point but...*

I'm of a totally different opinion. Ok, we can do... first and then...If you insist...Let`s agree on...Let`s meet in the middle.

Притаманні для діалогу-розпитування види діалогічних єдностей:

Повідомлення - повідомлення

Запитання - відповідь

Повідомлення - відповідь

Повідомлення - повідомлення у відповідь + додаткове повідомлення

[33, с.261]

Приклад 1.4. :

-Why do you need one more phone, if you already have one ?!

-Can`t you see it? It`s so beautiful and modern!

-And what? Next month there will be better models.

-I agree with you but there is no need for me to wait till the next month. I want to buy it and to use it immediately.

-It`s difficult for me to understand you. Can`t you manage just a month without a phone?

-I see what you mean but you know the phone is very important for me, for my personal life and besides for my study.

-I see your point but, anyway you have your old phone and it`s in a good condition as I can see.

-That`s right, but I just can`t help buying it!

-All right then, but don`t tell me in a month or two that a new model is available and you want it too.

- Ok, I won`t. Let`s go and get it.

Діалог-дискусія розвиває у співрозмовників прагнення виробити певне рішення дійти певних висновків, переконати один одного в чомусь.

Використовуються невербальні засоби, мовленнєві кліше, слова для підтримки розмови [35, с.63].

Підсумовуючи, можемо виділити основні особливості функціональних типів діалогів у зведеній таблиці:

Таблиця 1.1. «Характеристика функціональних типів діалогів»

Функціональний тип діалогу	Характеристика типу діалогу
1. Діалог – розпитування	<ul style="list-style-type: none"> • Розпитування одностороннє чи двостороннє. • Розвиває ініціативність обох партнерів.
2. Діалог - домовленість	<ul style="list-style-type: none"> • Використовується при вирішенні співрозмовниками питання про плани та наміри. • Включає в себе оволодіння типом розпитування - домовленість, але тільки після опанування «чистого» типу домовленості.
3. Діалог – обмін враженнями (думками)	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиває власне бачення учнів певних подій, явищ, предметів. • Співрозмовники висловлюють власні переконання, наводять аргументи, погоджуються з точкою зору партнера або відкидають /спростовують її. • Ініціатива ведення діалогу – двостороння.
4. діалог – дискусія	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиває у співрозмовників прагнення виробити певне рішення дійти певних висновків, переконати один одного в чомусь. • Використовуються невербальні засоби, мовленнєві кліше, слова для підтримки розмови.[33,с. 263]

Беручи до уваги все вищесказане, можемо зробити висновок, що кожен функціональний тип представляє певну комунікативну функцію чи комбінацію комунікативних функцій, у випадку змішаних типів діалогів, а

також певного набору комунікативних засобів, за допомогою яких формується структурно та змістовно правильний тип діалогу. Саме завдяки цим мовним засобам реалізуються відповідні комунікативні функціями. Все це свідчить про актуальність вивчення комунікативних функцій у школі, врахування під час навчання різноманітних функціональних типів діалогів, їх характерних особливостей, сфер використання, а також необхідність використання адекватних мовленнєвих засобів вираження думки/ставлення для кожного з них

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ВМІНЬ АНГЛОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

2.1. Комплекс вправ та опорних мовленнєвих засобів (комунікативних функцій) для навчання різних функціональних типів діалогів

Беручи до уваги всі вищевикладені теоретичні положення, можемо зробити висновок, що кожен функціональний тип діалогу вимагає володіння певними комунікативними стратегіями та функціями спілкування, а також має певний набір засобів, за допомогою яких формується структурно та правильний з точки зору мовленнєвих засобів тип діалогу. Саме під ними ми розуміємо комунікативними функції в нашому дослідженні.

Говорячи про практичне використання комунікативних функцій у діалогічному мовленні, варто зазначити, що часто в процесі навчання в загальноосвітній школі поняття комунікативних функцій не пояснюється, а кількість опорних засобів є недостатньою для успішного оволодіння практичними вміннями вести діалог, що призводить до труднощів в процесі мовлення, або ж до дуже вимушеного, лексично та змістовно бідного діалогічного мовлення школярів. Саме тому, метою практичної частини нашої магістерської роботи є створення комплексу прав та комплексів мовленнєвих засобів на основі теми “Travelling” , яка б включала в себе і набір розроблених ситуацій, максимально наближених до реальних, за обраною темою, і комунікативні функції та адекватні їм мовленнєві засоби, які можна застосовувати при навчанні діалогічного мовлення в навчальному контексті і в подальшому процесі реальної комунікації.

Основними функціями, які є корисними та часто вживаними в межах теми «Travelling» є:

- пояснення проблеми, прохання про допомогу чи пораду;
- уточнення інформації, пропозиція про допомогу;
- прохання про роз'яснення;
- запитання та відповідь щодо правильного шляху, маршруту;
- згода/незгода;
- досягнення компромісу;
- обмін враженнями.

Оскільки до поданих нижче ситуацій ми також надаємо мовленнєві опори з зразками-фразами, які учні можуть використовувати в діалогах, то ми пропонуємо класифікувати як тренувальні їх як тренувальні вправи:

1. Комунікативна функція «пояснення проблеми, прохання про допомогу чи пораду» / “asking for help or advice”.

Situation 1 “Asking for help when got lost and disconnected in a foreign country”

Тип: комунікативна, продуктивна нижчого рівня (з використанням опор).

Speaker A: You are visiting your cousin in London. You went for a walk but got lost and your mobile phone has ran down. Explain your problem to the waiter in a café and ask for the free socket.

Speaker B: You are a waiter. Define your customer`s problem and offer your help / possible solutions .

Useful speech patterns:

For Speaker A

- The problem is that...
- I've got a problem
- The thing is that...
- I can't ...because...
- I have no idea how to...

- You see...
- I have difficulties because of...
- I'm in trouble because...

For Speaker B

- What can I help you with?
- What can I do for you?
- What is your problem connected with?
- Let us do this way...
- Let me see...
- We can solve this problem by...
- You can use... and then...

Комунікативна функція 2 «Прохання про допомогу в ситуації як знайти потрібний шлях/ місце» / “Asking the way”.

Situation 1: “Asking the way to the platform on the railway station”

Тип: комунікативна, продуктивна нижчого рівня (з використанням опор)

Speaker A: You are at the railway station. Your train is leaving in 15 minutes but you can't find the number of the platform in your ticket. Ask the worker of the railway station to help you.

Speaker B: You are a railway station worker. Explain to the traveler where to go to find the right train.

Useful speech patterns:

For Speaker A

- Excuse me, can you help me please?
- Could you please help me?
- Would you be so kind to help me?
- Could you please do me a favor
- Could you possibly tell me...
- Could I ask you a favor?
- Do you have a spare minute?

- If you don't mind, I could really use your assistance with...
- Is there any chance you that you could give me a hand with...
- Do you know anything about?
- Would you mind showing me...?

For speaker B

- It`s my pleasure to help you
- I can give you a hand with...
- What can I help you with?
- Let me see your ticket...
- It`s quite clear... look at the right/left corner...
- Don`t worry, we`ll find it out
- Go straight forward, then take first/second/third turning right/left
- Go along the hall and you`ll see the sign
- Go upstairs/downstairs

Комунікативна функція 3. «Уточнення інформації» / "Asking for Clarification".

Situation 1 "Asking for details while choosing a tourist trip"

Тип: комунікативна, продуктивна нижчого рівня (з використанням опор)

Speaker A: You are at the tourist office. You would like to choose a trip ticket to Maldives. Ask the the travel agent about all the details (time, duration, weather, flight, food, insurance and so on.)

Speaker B: You are the travel agent. Give all the information necessary and explain all the details to the tourist.

Useful speech patterns:

For Speaker A

- I wonder if you could explain ... in a more detailed way ?
- How exactly do you (+verb=infinitive) ... ?
- Could I ask you a little more about ...

- Could you fill me in a bit on ... ?
- I can't really understand...
- I need more information about...
- What do you mean by...
- It is still not clear for me how...
- Does that mean...?
- Is there anything I should know?

For Speaker B

- What are you interested in?
- What exactly would you like to clarify?
- What are you concerned about?
- Let me explain...
- It means that...
- You should be ready to...
- It's forbidden/ obligatory to...

Комунікативна функція 4 «Запитання щодо шляху»/ Showing the way

Situation1: 'Asking the policeman how to get from Trafalgar Square to London Eye'

Тип: комунікативна, продуктивна нижчого рівня (з використанням опор)

Speaker A: You are on the Trafalgar square in London and you want to visit the London Eye. Ask the policeman how to get there.

Speaker B: You are a policeman. Explain the way to the tourist.

Useful speech patterns:

For speaker A

- Excuse me, could you tell me how to get to ...?
- Sorry, I'm not from around here
- Can you show me on the map?
- How far is it to ... from here?

- Is this the right way for ...?
- excuse me, do you know where the ... is?

For Speaker B

- Oh, that`s not far / quite far from here.
- You can reach there by bus/by car/on foot...
- Take the bus number...
- Go straight ahead, then turn left/right
- Take the first/second...turning after roundabout
- Cross the road and go along the Park road
- Follow the signs
- Go down the subway
- It`s right in front of...

***Комунікативна функція 5. «Вказування правильного шляху/
Showing the way»***

Situation: Asking the passer-by how to get to the Light-and-Music Fountain

Тип: комунікативна, продуктивна нижчого рівня (з використанням опор)

Speaker A: You are in Vinnytsia for the first time. You are on the Soborna Street and you want to see the Light-and-Music Fountain. Ask the passerby how to get to your destination.

Speaker B: Explain the tourist how to get to the Fountain. (on foot or by public transport)

Useful speech patterns:

For Speaker A:

- Excuse me, could you please tell me..
- Where can I buy...
- Excuse me, could you tell me how to get to ...?
- Sorry, I'm not from around here

- Can you show me on the map?
- Can you please show me the way to...
- Is there a ... near here?
- Where is the nearest....

For Speaker B:

- Go straight on
- Take the first/second turning left/right
- Walk along the street
- Follow the signs for ...
- Go over the roundabout
- Take the second exit at the roundabout
- You're going in the wrong/right direction
- You'll pass a ...on your left/right
- it'll be on your left/on your right/straight ahead of you
- Keep going for another ...

6. Комунікативна функція 6 Згода/ Agreeing

Situation1 : Accepting the invitation to visit England

Тип: комунікативна, продуктивна нижчого рівня (з використанням опор)

Speaker A: You`ve met a new friend and your dream is to visit England this summer. Describe your dreams and plans to him and offer to join you.

Speaker B: Your new friend is offering you a trip to England. You are also a fan of this country. Agree with the invitation.

Useful speech patterns:

For Speaker A:

- What do you think about going to...
- That`s my dream to visit...
- Why not go to...?
- I have a fresh idea to go to...
- It`s come to my mind that we can...

For Speaker B:

- Perhaps you're right
- That's what I think
- I couldn't agree more
- That's so true.
- That's for sure.
- That's exactly how I feel.
- Exactly.
- I agree with ...
- I have to side with ...on this one.
- No doubt about it.
- Good idea!
- I'm of the similar opinion
- Both hands up!
- I'd go along with that

7. Комунікативна функція 7 Незгода/Disagreeing***Situation 1: Refusing the idea to go hiking***

Тип: комунікативна, продуктивна нижчого рівня (з використанням опор)

Speaker A: You are a great hiking lover. This summer you are planning a trip to the Scotland and you are eager to take your girlfriend with you. Suggest the idea and try to convince her.

Speaker B: You are not keen on active holidays, you prefer lying on the beach and sunbathing, but your boyfriend wants you to go hiking. You are totally against this idea.

Useful speech patterns:***For Speaker A:***

- What do you think about going to...
- That's my dream to visit...

- Why not go to...?
- I have a fresh idea to go to...
- It's come to my mind that we can...

For Speaker B:

- I don't think so.
- No way.
- I'm afraid I disagree.
- I totally disagree.
- I beg to differ.
- I'd say the exact opposite.
- Not necessarily.
- That's not always true.
- That's not always the case.
- No, I'm not so sure about that.
- That may be true but...
- I see your point but...
- I'm of a totally different opinion
- Hope, you are not seriously suggesting that?

8. Комуникативна функція 8 Досягнення компромісу/Reaching the compromise

Situation: Choosing a mean of transport in London

Тип: комуникативна, продуктивна нижчого рівня (з використанням опор)

Speaker A: You are in London with your best friend. He wants to go around on the double-decker bus, but you'd prefer to go on foot or to use underground, because you feel sick travelling this kind of transport.

Speaker B: You don't want to go on foot. It's too long and using the underground you can't see the sights. Reach the compromise with your friend.

Useful speech patterns:

- Let's do it this way

- Ok we can do... first and then...
- If you insist...
- Let`s agree on
- Let`s meet in the middle
- Let us do...first and then...
- Only if you are really sure
- You`ve made your point but...
- Here`s a deal:

9. Комуникативна функція 9 Обмін враженнями/ *Exchanging opinions*

Situation 1 : Exchanging the opinions with a friend who has just visited England

Тип: комуникативна, продуктивна нижчого рівня (з використанням опор)

Speaker A: Your friend has just come back from England. You`re phoning to him to get to know his impressions.

Speaker B: You have just come back from England. Answer your friend`s call and share your opinions about this country.

Useful speech patterns:

For Speaker A:

- So how was...
- What do you think of...?
- What is your opinion about...?
- How would you describe...?
- Did you like...?
- Are you satisfied with...?
- Weren`t you shocked by /amazed by /disappointed with...?
- What was your reaction to...?
- Were you impressed by...?

For Speaker B

- I am so disappointed/surprised/amazed...!

- I couldn't believe my eyes
- I couldn't wait to start
- I felt pretty excited about...
- I'd definitely say that ...
- I'd guess/imagine that ...
- I'd say that ...
- I'm absolutely certain that ...
- I'm fairly confident that ...
- I'm no expert (on this), but ...
- I've come to the conclusion that
- My initial reaction was
- My opinion was best expressed by...
- I'm absolutely convinced that...

Наступною частиною комплексу вправ є контрольні вправ-ситуації без використання опор, які учні виконують після ознайомлення з корисними фразами та зразками:

1. Комунікативна функція 1 «пояснення проблеми, прохання про допомогу чи пораду» / “asking for help or advice”.

Situation 1: “Asking for help at the bus station. Exchanging ticket”

Тип: комунікативна, продуктивна вищого рівня;

Speaker A: You are at the bus station. Your bus is in half an hour, but you've found out that you forgot the ticket. Explain the situation to the manager and ask about possible solutions.

Speaker B: You are a manager on a bus station. Offer your help and try to solve the problem (exchange the ticket)

2. Комунікативна функція 2 «Прохання про пораду» / “Asking for advice”.

Situation 2: “Asking for a piece of advice as for visiting places of interest in New York”

Тип: комунікативна, продуктивна вищого рівня

Speaker A: You are in New York for the first time, visiting your friend and you don't know what places should you visit first. Ask your friend about a piece of advice.

Speaker B: Your friend is in New York for the first time. And you have been living there for years. Give him/ her a hand with a list of the most interesting places.

3. Комуникативна функція 3. «Уточнення інформації» / "Asking for Clarification".

Situation 1 "Asking for details while choosing a tourist trip"

Тип: комуникативна, продуктивна вищого рівня

Situation 1:

Speaker A: You are in Africa and your guide offers you a trip to the jungles. You think that this trip can be rather dangerous and want to know all the details to be sure you'll be safe (including transport, places to live, jungle diseases, wild animals, tribes etc.)

Speaker 2: You are a guide in Africa. Try to persuade your tourist that the trip to the jungles is completely safe. Give all the information necessary.

4. Комуникативна функція 4 «Запитання щодо шляху»/ Showing the way

Situation 1: "Asking the museum keeper how to get to the wax copy of your favourite star"

Тип: комуникативна, продуктивна вищого рівня

Situation 2:

Speaker 1: You are visiting the Madam Tussaud's wax museum in London. Your dream is to see the wax copy of your favorite actor Johnny Depp (you can choose your variant here). Ask the museum keeper the way to the right showroom.

Speaker 2: You are a museum keeper. Explain the shortest way to the tourist.

5. Комуникативна функція 5. «Вказування правильного шляху»/ Showing the way»

Situation: "Asking the passer-by how to get to the nearest souvenirs' shop"

Тип: комунікативна, продуктивна вищого рівня

Situation 1:

Speaker A You are a tourist and you want to buy some tokens for your friends and family but there are no shops marked on your map. Ask the passer-by to explain you the way to the nearest souvenir`s shop.

Speaker B: Explain the shortest way to the souvenir`s shop to the tourist.

6. Згода/ Agreeing

Situation1 : Accepting the invitation to a climbing tour.

Тип: комунікативна, продуктивна вищого рівня.

Situation 2:

Speaker 1: You are a great fan of climbing. This summer you want to climb the Hoverla Mountain with your boyfriend. Invite him and explain why do you want to go there.

Speaker 2: You are not very keen on climbing, ask all the information about the climbing tour and give your positive decision after all.

7. Незгода/Disagreeing

Situation1: Giving arguments against London`s Zoo

Тип: комунікативна, продуктивна вищого рівня.

Situation 1 :

Speaker A: You with your friend have just visited London Zoo. You think that it`s amazing opportunity to see the wild animals and to entertain yourself. You don`t think that keeping the animals in zoos is cruel because you`ve seen their living conditions and they`re pretty close to the natural ones.

Speaker B: You are completely disagree with your friend`s opinion. You also think that London Zoo is quite good but still you are against of keeping animals in zoos. Give your arguments.

8. Досягнення компромісу/Reaching the compromise

Situation: Choosing a mean of transport in London

Тип: комунікативна, продуктивна вищого рівня.

Speaker A: You are planning a trip round Europe with you friend. You prefer travelling by car. You think it`s comfortable and exciting and you can move in your own pace. Train is Ok for you too.

Speaker B: You are planning a trip to Europe with your friend. You want to go by plane. You think it`s fast and safe. Reach the compromise.

1. Обмін враженнями/ Exchanging opinions

Situation 1 : Exchanging the opinions with a friend who has just visited England

Тип: комунікативна, продуктивна вищого рівня

Speaker A: You haven`t seen your friend for a long time. During summer holidays you were travelling round Europe and he was in America. Ask him about his opinion about his trip and share your impressions.

Speaker B: You haven`t seen your friend for a long time. During summer holidays he was travelling round Europe and you were in America. Ask him about his opinion about his trip and share your impressions.

2.2. Експериментальна перевірка розробленого комплексу вправ

Пробне навчання проводилось на основі теми ‘Travelling and Transport’ з учнями 10 класу з рівнем мовної підготовки Intermediate (B1). Метою пробного навчання було перевірити ефективність комплексного використання відібраних банків комунікативних функцій (мовленнєвих опор) та розроблених комунікативних ситуацій з метою тренування практики у продукуванні діалогів різних функціональних типів в рамках обраної теми. Нами було вирішено провести два контрольних зрізи пробного навчання. Метою першого контрольного зрізу було оцінити вихідний рівень сформованості учнів у діалогічному мовлені. Учні мали продукувати діалоги за поданими ситуаціями, представленими в підрозділі 2.1., але без використання опор (банку комунікативних функцій). При цьому використовувалась так звана ‘free role-play’, коли учасникам дається свобода

як вибору ролі, так і лексичного наповнення діалогу. Результати як першого так і другого контрольного зрізів ми оцінювали за такими критеріями:

- Ініціативність мовлення/Initiative (оцінювалося уміння продукувати ініціативні репліки як на початку діалогу так і протягом всієї розмови)
- Реактивність / Responsiveness (вміння коректно та швидко реагувати на репліку співрозмовника)
- Грамотність / Accuracy (правильне використання реплік з точки зору мовної грамотності)
- Швидкість та плавність мовлення / Fluency (темп мовлення, використання заповнювачів пауз, використання вербальних та невербальних засобів спілкування (міміка, жести, зоровий контакт, натуральність звучання діалогу)
- Спектр комунікативних функцій / Range of communicative functions (кількість та розмаїття комунікативних функцій, релевантних комунікативній ситуації)

Кожен із рівнів оцінювався у процентному співвідношенні, де 100% – це найкращий результат. Нижче пропонуємо розглянути таблицю із рівнями та дескрипторами до них.

Таблиця 2.1. «Таблиця рівнів оцінювання та дескрипторів»

Низький рівень	10-20%	Учень може почати діалог з найпростіших реплік, проте в більшості випадків використовує найпоширеніші словосполучення з теми, не може висловити власну точку зору, використати ініціативну репліку, показує низький рівень мовної грамотності, на репліки співрозмовника реагує лише за допомогою вчителя, або зовсім не реагує, темп мовлення низький з зупинками, не використовує комунікативні функції, або
----------------	--------	--

		використовує їх не відповідно до ситуації.
	30%	Учень може почати діалог з найпростіших реплік, використовує прості непоширені речення, зазнає значних труднощів у висловленні власної точки зору, не завжди успішно та адекватно ситуації використовує найпростіші ініціативні репліки, темп мовлення зазвичай низький, використовує найпростіші комунікативні функції, не завжди відповідно до ситуації.
Середній рівень	40%	Учень здебільшого може розпочати та продовжити бесіду, проте словниковий запас є досить обмеженим, ініціювання зазвичай відсутнє, на запит відповідає елементарними репліками, з затримками мовлення, рідко використовує повторювані комунікативні функції, темп мовлення недостатньо високий, проте подекуди учень використовує заповнювачі пауз.
	50%	Учень досить впевнено починає діалог, може використовувати ініціативні репліки, використовує повні поширені речення, припускаючись незначних помилок, темп мовлення середній, з використанням невербальних акцентів, зрідка використовує комунікативні функції відповідно до теми, проте їх використання досить обмежене та одноманітне.
Достатній рівень	60%	Учень може зв'язно будувати діалогічну єдність за поданою ситуацією, передавати зміст, підтримувати розмову, використовує ініціативні

		репліки, припускаючись 1-2 помилок, може використовувати основні типи запитань та давати на них логічні відповіді, показує достатній рівень мовної грамотності, зрідка використовує основні комунікативні функції з поданої ситуації.
	70%	Учень вміє коректно будувати висловлювання, використовує ініціативні репліки, показує достатній рівень мовної грамотності, при цьому є певні труднощі з невимушеністю діалогу, місцями порушений темп діалогу, використовує основні комунікативні функції з поданої ситуації.
Високий рівень	80%	Учень вміє починати,продовжувати та закінчувати діалог,використовуючи при цьому ініціативні та реактивні репліки без значних помилок, власну думку та поширені повні речення,демонструє досить високий рівень мовної грамотності , досить швидко реагує на репліку співрозмовника, темп висловлювання рівний, без пауз та збоїв, в діалозі поширено використовує комунікативні функції з теми
	90%	Учень вміє починати,продовжувати та закінчувати діалог, використовуючи при цьому ініціативні репліки без помилок, виражає власну думку поширеними повними реченнями, не допускаючи при цьому помилок, часто використовує різноманітні комунікативні функції відповідні ситуації та типу діалогу, висловлювання звучить невимушено, мовлення відбувається на достатній швидкості,з використанням вербальних та

		невербальних засобів спілкування.
	100%	Учень логічно, коректно, послідовно та ефективно будує діалог на всіх структурних рівнях та відповідно до всіх критеріїв, вільно висловлюється навіть без підготовки, використовує велику кількість різноманітних комунікативних функцій, які є відповідними ситуації та типу діалогу, адекватно використовує вербальні та невербальні засоби спілкування, логічно та аргументовану виражає свою думку, користуючись більшістю лексики з поданої теми та показує високий рівень мовної грамотності, темп мовлення рівний, достатньої швидкості без збоїв та перерв.

26.09.18 відбувся перший контрольний зріз, який тривав один урок (45 хвилин) Перед початком першого зрізу учням були представлені критерії, за якими вони будуть оцінені, а також відбулось міні-обговорення кожного критерію та його складових.

Після цього, впродовж першого етапу учні мали вибрати картку з ситуацією з теми, визначитися з ролями, і після етапу підготовки, який складав 15 хвилин представити діалог, який, на їхню думку відповідав би всім представленим критеріям. На цьому етапі ми не використовували мовленнєвих опор з комунікативними функціями, щоб перевірити наявний вихідний рівень вмінь ДМ. Після презентації діалогів були обговорені помилки кожної пари, а також відбулося індивідуальне оцінювання кожного учня відповідно до кожного окремого критерію. Результати представлені у наступній таблиці:

Таблиця 2.2. «Результати першого контрольного зрізу»

Прізвище учня	Ініціативність макс. 20 б./ %	Реактивність макс. 20 б./ %	Грамотність макс. 20 б./ %	Швидкість та плавність мовлення макс. 20 б./ %	Спектр комунікативних функцій макс. 20 б./ %	Загальний бал макс. 100 б./ %
1.Навроцька А.	12	14	16	14	14	70
2.Крюк В.	10	12	10	10	12	54
3.Чабан Я.	14	14	16	14	14	72
4.Пасічник А.	12	12	14	12	10	62
5.Кічмаренко А.	12	16	14	12	12	66
6.Шафранова Д.	12	8	10	8	6	44
7.Мельник Д.	12	10	10	10	8	50
8.Панасенко В.	14	14	16	14	14	72

Щоб наочно показати рівень та типові помилки без використання банку комунікативних функцій, подаємо дешифровану письмову версію аудіо запису одного з продукованих учнями діалогу за ситуацією «asking for details while choosing a tourist trip»:

Speaker A: *You are at the tourist office. You would like to choose a trip ticket to Maldives. Ask the the travel agent about all the details (time, duration, weather, flight, food, insurance and so on.)*

Speaker B: *You are the travel agent. Give all the information necessary and explain all the details to the tourist.*

Travel agent: Hello, can I help you?

Tourist: Yes, I would like to go on holidays. Can you offer me something?

Travel agent: What country do you want to visit?

Tourist: I want to visit Maldives. Do you have a tour for me?

Travel Agent: Yes, of course. We have a lot of tours to Maldives. What do you want to do there?

Tourist: *I want* some relaxing atmosphere, nice hotel and not a lot of people nearby.

Travel Agent: Then Star Spa Resort is a perfect place for you.

Tourist: Can you tell me more information about the tour?

Travel agent: Yes, the tour lasts for seven nights and eight days, you will live in nice 5-star hotel which is far from the *other hotels*, *you can* swim, sunbathe and enjoy the lonely beaches.

Tourist: Ok, thank you. And what about the weather there?

Travel agent: In winter the weather is perfect there, no rains and mild sun I think you will like it.

Tourist: And I don't want to cook while resting. Does the hotel has all inclusive?

Travel agent: Yes of course. It has 5 times meal and 4 restaurants at the hotel area where you can eat any time.

Tourist: Ok. I like this tour. How much is the price?

Travel Agent: 2000 dollars for a person.

Tourist: I'll take it, thank you.

Travel Agent: Have a nice rest, Thank you.

Переглядаючи результати та один із демонстраційних зразків першого контрольного діалогу можемо зробити висновок, що найбільш проблемними для учнів при виконанні завдання стали критерії спектрі комунікативних функцій, швидкості та плавності діалогу, реактивності. Основними недоліками були недостатньо ввічлива форма звертання (у випадку прохання), або ж використання комунікативних функцій було обмежене декількома найбільш вживаними варіантами “Can you help me” “ I like/ don't like this” “ I agree/ disagree” і т.д., комунікативні функції зужувалися до повторюваних одноманітних фраз, які в процесі діалогу не звучали автентично та не демонстрували справжнього рівня знань учнів.

Що стосується критерію ініціативності , то основною помилкою стала відсутність в учнів ініціативних реплік , які б провокували співрозмовника до продовження діалогу в реальному мовленні, або в умовах штучно створеної ситуації у класі, допомагали партнеру зорієнтуватися і продовжити розмову без зупинок і підказок з боку вчителя. Основні зауваження до швидкості та плавності діалогічного мовлення , на нашу думку, полягають в тому, що при

навчанні діалогічного мовлення і, зокрема, при тренувальних комунікативних вправах недостатня увага звертається на так звані «заповнювачі мовчання», репліки, які не несуть глибоко змістового навантаження, проте допомагають зняти напруження, зробити розмову більш природною, близькою до реального життя та спілкування. Так само як в рідній мові ми використовуємо фрази «Та ну! Справді? І що було далі? Ти дійсно так думаєш? і т. д.», так само при навчанні діалогічного мовлення вчителі мають акцентувати увагу учнів на таких фразах як “Really? Oh, dear/ Oh my, And what happened next? That`s great/ too bad/ perfect/ terrible...”. Що стосується комунікативних функцій, то ми сподівалися, що після введення їх у практику на рівні реплік та діалогічних єдностей результат у найпроблемніших категоріях має покращитись, з огляду на те, що саме комунікативні функції відповідають за автентичність та природній перебіг діалогу.

17.10.18 відбулася заключна частина пробного навчання яка представляла собою контрольну перевірку розуміння та використання учнями комунікативних функцій, а також дала б нам змогу перевірити ефективність та необхідність використання даних функцій в процесі навчання діалогічного мовлення, що власне, і було метою нашої дипломної роботи. Умови заключного етапу залишилися без змін, як і критерії, за якими оцінювалися діалоги, єдиною зміною стало те, що учні у своїх діалогах мали використати відповідні комунікативні функції, які б відповідали визначеному типу діалогу та комунікативній ситуації на картці. Учні так само мали 15 хвилин на підготовку, після цього представляючи свої діалоги перед однокласниками та беручи участь в обговорюванні та оцінюванні.

Отже, після проведення другої частини пробного навчання у відсотковому відношенні ми отримали такі результати:

Таблиця 2.3. «Результати пробного навчання»

Прізвище учня	Ініціативність макс. 20 б./ %	Реактивність макс. 20 б./ %	Грамотність макс. 20 б./ %	Швидкість та плавність мовлення макс. 20 б./ %	Спектр комунікативних функцій макс. 20 б./ %	Загальний бал макс. 100б./ %	Різниця б./ %
1.Навроцька А.	14	18	16	16	16	80	10
2.Крюк В.	14	14	14	14	12	68	14
3.Чабан Я.	16	16	16	16	16	80	8
4.Пасічник А.	14	14	14	16	14	72	10
5.Кічмаренко А.	16	16	16	16	14	78	12
6.Шафранова Д.	12	10	10	10	10	52	8
7.Мельник Д.	14	14	14	12	12	66	16
8.Панасенко В.	14	16	16	18	16	80	8

Подаємо також зразок діалогу з ситуації: «asking for details while choosing a tourist trip» після пробного навчання:

Speaker A: *You are at the tourist office. You would like to choose a trip ticket to Egypt this autumn. But it's your first time abroad. Ask the the travel agent about all the details possible (time, duration, weather, flight, food, insurance and so on.)*

Speaker B: *You are the travel agent. Give all the information necessary and explain all the details to the tourist.*

Travel Agent: Hello, what can I help you with?

Tourist: Yes, please, *I would like some information* about tours.

Travel Agent: *What particular country are you interested in?*

Tourist: I would like to go to Egypt this autumn, could you please fill me in a bit on this direction.

Travel Agent: Well, that's a great choice. *What exactly would you like to clarify?*

Tourist: *I can't really understand* if it's safe to fly there, you know, some diseases and the weather can be bad.

Travel agent: First, *let me explain* about the weather. *The thing is* that this time is the best to fly to Egypt. It's not so hot now but still sunny. Speaking about the health problem *it's obligatory* to make some vaccination and that's all.

Tourist: Oh, thank you. But it's still not clear for me how will we get to Africa?

Travel Agent: You will fly for 5 hours and then *you should be ready to sail* for half an hour to the hotel.

Tourist: Thanks, now it's clear for me. Is there anything I should know about the hotel?

Travel Agent: Yes, it's a great hotel with all inclusive, *but it's forbidden to* take pets there.

Tourist: Ok, thanks a lot, I'll talk to my wife and will call you.

Travel agent: You are welcome.

Отже, поглянувши на графу «різниця» бачимо що загалом, в кількісному значенні результати покращилися на 8-16 балів (%) з усіх 5 критеріїв та в середньому на 2-4 бали (%) по кожному критерію, що стосується якісних показників, то аналізуючи приклад діалогу після пробного навчання бачимо, що використання комунікативних функцій (виділені курсивом) покращило загальну структуру та зміст діалогу, також впродовж презентації було помітно, що акцентування уваги на комунікативних функціях допомогло учням не лише розширити свій словниковий запас і зробити процес діалогічного мовлення більш наповненим, автентичним та переконливим, а й допомогло краще та чіткіше формулювати свої думки, уникати повторів, зосереджуючись на основних аргументах, а також зіграло велику роль у розвитку швидкості та плавності мовлення.

ВИСНОВКИ

В умовах сьогодення швидкий розвиток суспільства зумовлює потребу в громадянах, здатних спілкуватися не лише зі співвітчизниками, а й з представниками інших країн, саме тому питання діалогічного мовлення та його розвитку стали для нас ключовими при виборі теми нашого дослідження.

В першому розділі роботи було проаналізовано теоретичні питання дослідження, а саме: мету та зміст навчання діалогічного мовлення старшокласників, комунікативні стратегії розвитку англомовного діалогічного мовлення школярів та класифікацію комунікативних функцій у межах найпоширеніших функціональних типів діалогів. В результаті чого ми дійшли висновку, що зміст та цілі навчання діалогічного мовлення у старшій школі мають свої особливості, зокрема, діалогічне мовлення в старшій школі має бути більш свідомим, ціллю навчання є підготувати учнів до реального процесу спілкування, навчити їх без підготовки спілкуватися на основні теми, висловлювати власну думку, припущення, синтезувати та аналізувати почуту інформацію. Що стосується змісту, то велике значення має ситуативна та тематична складова матеріалів, які використовуються в процесі навчання, їх сучасність та автентичність. Важливими факторами також є надання учням більшої самостійності в процесі комунікації, збільшення можливостей для іншомовного спілкування, а також створення позитивної атмосфери та мотивації старшокласників.

Що стосується навчання комунікативних функцій та стратегій у старшій школі, то проаналізувавши це питання можемо зробити висновок, що розвиток комунікативних вмінь та стратегій старшокласників є правильним вектором розвитку середньої освіти, проте є моменти, які поки що недостатньо впроваджені в освітню програму. Вираження власних думок та їх аргументування, синтез, аналіз інформації – головні завдання, які стоять на щаблі старшої школи в вивченні англійської мови. І хоча, розвиток

діалогічного мовлення з розвитком комунікативного підходу до навчання значно покращився, проте сучасна методика недооцінює певні соціокультурні відмінності між українцями та жителями англомовних країн, відповідно, не вдаючись у тонкощі викладання діалогічного мовлення та не пояснюючи старшокласникам різницю між комунікативними стратегіями представників різних країн, на прикладі, зокрема, англійської мови та рідної мов. Як можна побачити вище, комунікативні стратегії представників англомовних країн мають велику кількість як культурних, поведінкових особливостей (починаючи з доречних тем спілкування та закінчуючи невербальною комунікацією) так і структурних, граматичних, лексичних особливостей. Саме тому, необхідно звертати увагу старшокласників на важливість опанування комунікативних стратегій і їх реалізацію в комунікативних функціях, щоб забезпечити їх подальше комфортне та соціально грамотне спілкування з представниками англомовних країн.

Зробивши спробу структурувати комунікативні функції відповідно до функціональних типів діалогу, ми дійшли до висновку, що кожен функціональний тип діалогу представляє певну комунікативну функцію чи комбінацію комунікативних функцій, у випадку змішаних типів діалогів, а також певного набору комунікативних засобів, за допомогою яких формується структурно та змістовно правильний тип діалогу. Саме завдяки цим мовним засобам реалізуються відповідні комунікативні функціями. Все це свідчить про актуальність вивчення комунікативних функцій у школі, врахування під час навчання різноманітних функціональних типів діалогів, їх характерних особливостей, сфер використання, а також необхідність використання адекватних мовленнєвих засобів вираження думки/ставлення для кожного з них

Під час роботи над практичною частиною роботи нами було вирішено провести два контрольних зрізи пробного навчання. Метою першого контрольного зрізу було оцінити вихідний рівень сформованості учнів у діалогічному мовленні. Учні мали продукувати діалоги за поданими

ситуаціями, представленими в підрозділі 2.1., але без використання опор (банку комунікативних функцій). При цьому використовувалась так звана 'free role-play', коли учасникам дається свобода як вибору ролі, так і лексичного наповнення діалогу. Результати як першого так і другого контрольного зрізів ми оцінювали за такими критеріями: ініціативність, реактивність, грамотність, швидкість та плавність мовлення та спектр комунікативних функцій.

При вирішенні практичних завдань нашого дослідження, а саме розробці комплексів вправ та опорних мовленнєвих засобів для навчання різних функціональних типів діалогів та здійсненні практичної перевірки розробленого комплексу вправ бачимо, що загалом, в кількісному значенні результати покращилися на 8-16 балів (%) з усіх 5 критеріїв та в середньому на 2-4 бали (%) по кожному критерію, що стосується якісних показників, та аналізуючи приклад діалогу після пробного навчання бачимо, що використання комунікативних функцій покращило загальну структуру та зміст діалогу, також впродовж презентації було помітно, що акцентування уваги на комунікативних функціях допомогло учням не лише розширити свій словниковий запас і зробити процес діалогічного мовлення більш наповненим, автентичним та переконливим, а й допомогло краще та чіткіше формулювати свої думки, уникати повторів, зосереджуючись на основних аргументах, а також зіграло велику роль у розвитку швидкості та плавності мовлення.

Таким чином, наша робота дозволяє зробити висновок про доцільність подальшого дослідження комунікативних функцій та стратегій в навчанні діалогічного мовлення та необхідність впровадження їх у навчальний процес.

Перспективи дослідження даної теми полягають в подальшому вивченні поняття комунікативних функцій та їх класифікації, а також, у використанні розробленого комплексу прав та опорних мовних засобів для навчання різних функціональних типів діалогів на уроках англійської мови у старшій школі, під час проведення занять з практики усного та писемного

мовлення студентів початкових курсів та на практичних заняттях з методики іноземних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

2. Агапова С. Г. Основы межличностной и межкультурной коммуникации (английский язык) / С. Г. Агапова. – К.: Ленвіт, 2004. – 288 с.
3. Арушанова А. Г. Речь и речевое общение детей / А. Г. Арушанова. – М.: Мозаика-Синтез, 1990. – 272 с.
4. Бацевич Ф. С. Основы комунікативної лінгвістики. Підручник. / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 324 с.
5. Бех П. О. Концепція навчання іноземних мов в Україні / П. О. Бех, Л. В. Биркун // Іноземні мови. – 1996. – №2. – С. 3-8.
6. Бех П. О. Проблеми оновлення змісту навчання іноземних мов у початковій школі / П. О. Бех, Л. В. Биркун // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету. – №3. – С. 47-56.
7. Белова А.Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики / А. Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу. – 2004. – № 10. – С. 11-16
8. Беляєв О. М. Методика мови як науки / О. М. Беляєв // Дивослово. – 2002. – № 11. – С. 20-24.
9. Бондаренко Н. В. Навчання діалогічного мовлення / Н. В. Бондаренко // Дивослово. – 2002. – № 5. – С. 28-31.
10. Борисик І. В. Роль тексту на шляху формування комунікативної компетентності учнів / І. В. Борисик // Мовознавство. – 1988. – № 1. – С. 54-59.
11. Брайко С. В. Жесты и мимика как неязыковые средства выразительности устной речи / С. В. Брайко // БВПШ. – 2001. – № 21. – С. 20-21.
12. Варзацька Л. О. Активізація мовленнєвої діяльності учнів / Л. О. Варзацька // Старша школа. – 1991. – № 2. – С. 23-28.

- 13.Вашуленко М. С. Комунікативний підхід до засвоєння мови у 11 класі / М. С. Вашуленко // Старша школа. – 1991. – № 8. – С.20-24.
- 14.Вишневський О. І. Настільна книга для вчителя іноземної мови / О. І. Вишневський. – М.: Вища школа, 1992. – 341с.
- 15.Гаркуша В. В. Формування навичок спілкування і комунікативних здібностей у процесі особистісно-орієнтованого навчання усного іноземного мовлення / В. В. Гаркуша. – К.: НДІ психології України. – 1992. – 120 с.
- 16.Гурина Н. В. Комунікативні стратегії в професійно орієнтованому навчанні майбутніх учителів вживання англійських інтонем у говорінні / Н. В. Гурина // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2016. –№ 141. – С. 49-53.
- 17.Дмітренко Н. Є. Застосування проблемних ситуацій для формування іноземномовної комунікативної компетентності у майбутніх учителів на заняттях з англійської мови / Н. Є. Дмітренко, А. І. Петрова // Іноземні мови. – 2017. – № 3. – С. 23-29.
- 18.Єрмоленко Л. П. Комунікативний підхід до навчання англійської мови в середній школі / Л. П. Єрмоленко // Іноземні мови. – 2002. – № 3. – С. 18-36.
- 19.Закон України. Про освіту [Електронний ресурс] / Закон України. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- 20.Каркаєва З. В. Проблема мінімізації та оптимізації шкільного курсу та навчання діалогічного мовлення / З. В. Каркаєва // МЯШ. – 1981. – № 6. – С. 24-28.
- 21.Клименко Ю. А. Мовлення в дитячому спілкуванні / Ю. А. Клименко // Старша освіта. – 2002. – № 37. – С. 3-4.
- 22.Колкер Я. М. Практическая методика обучения иностранному языку / Я. М. Колкер. – М.: Academia, 2001. – 95 с.

23. Коршун Т. В. Використання навчальних ситуацій мовленнєвого спілкування як основа забезпечення ефективного діалогічного мовлення / Т. В. Коршун // Збірник наукових праць викладачів педагогічного факультету. – 1997. – С. 102-107.
24. Кузьменкова Ю. Б. Английский язык для межкультурного общения / Ю. Б. Кузьменкова, А. П. Кузьменков. – М.: Издательство Московского Университета, 2013. – 276 с.
25. Курчак Л. В. Ситуативні ролі – позитивний фактор розвитку діалогічного мовлення учнів початкових класів / Л. В. Курчак, О. О. Прищепа // Старша школа. – 2005. – № 10. – С. 30-33.
26. Ларина Т. В. Категория вежливости и стиль коммуникации / Т. В. Ларина. – М.: Языки славянских культур, 2009. – 507 с.
27. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. / А. Н. Леонтьев. – М.: Педагогика, 1983. – т. 1 – С. 389.
28. Лобчук О. Г. Парна і групова форми роботи на уроках англійської мови / О. Г. Лобчук // Старша школа. – 1990. – № 11. – С. 19-22.
29. Ломонос Є. В. Форми чужого мовлення / Є. В. Ломонос // Дивослово. – 2002. – № 11. – С. 53-55.
30. Лукач С. П. Бесіда на уроках мови: Посібник для вчителя / С. П. Лукач. – К.: Рад. шк., 1990. – 119 с.
31. Луценко І. О. Готуємось до мовленнєвого спілкування з дошкільниками: Навч. посібник / І. О. Луценко. – К: НПУ, 2001. – 96 с.
32. Мирошніченко А. Л. Навчання усного мовлення / А. Л. Мирошніченко // Українська мова та література. – 2004. – № 31. – С. 9-13.
33. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.

34. Ніколаєва С. Ю. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов / Ю. С. Ніколаєва, О. П. Петрашук. – К.: Ленвіт, 1996. – 90 с.
35. Ніколаєва С. Ю. Сучасні підходи до викладання іноземних мов / С. Ю. Ніколаєва, О. М. Шерстюк // Іноземні мови. – 2002. – № 1. – С. 39-46.
36. Перкас С. В. Учебный диалог на уроках английского языка / С. В. Перкас // Иностранные языки в школе. – К.: Наука, 2000. – С. 75-84.
37. Полонська Т. К. Профільне навчання іноземної мови учнів старшої школи / Т. К. Полонська. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 80 с.
38. Приходько Г. І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові / Г. І. Приходько. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. – 362 с.
39. Програма /рівень стандарту/ для учнів 2-12 класів середніх загальноосвітніх навчальних закладів. – К., 2004. – 30 с.
40. Редько В. Г. Концепція змісту навчання іноземної мови у старшій школі / В. Г. Редько // Рідна школа. – 2013. – № 8-9. – С. 50-53.
41. Роман С. В. Методичні онови навчально-методичного комплексу: цілі, принципи, зміст навчання / С. В. Роман, О. О. Коломінова // Іноземні мови. – 2001. – №1. – С. 40-43.
42. Ромашкіна Г. І. Шляхи створення проблемних ситуацій на уроці іноземної мови / Г. І. Ромашкіна // Іноземні мови. – 2009. – №3. – С. 18-19.
43. Скалкін В. Л. Навчальна бесіда як засіб розвитку невідготовленого мовлення / В. Л. Скалкін // ИЯШ. – 1978. – №2. – С. 16.
44. Скалкін В. Л. Обучение диалогической речи / В. Л. Скалкін. – К.: Рад. шк., 1989. – 158 с.
45. Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування навичок і вмінь / Н. К. Скляренко // Іноземні мови. – 2014. – № 3. – С. 3-8.
46. Соколова В. В. Культура речи и культура общения / В. В. Соколова. – М.: Просвещение, 1995. – 192 с.

- 47.Татушко Е. Р. Комунікативні вправи, ситуації та ігри для уроків з розвитку мовлення та факультативних занять з культури спілкування / Е. Р. Татушко // БВПШ. – 1999. – № 23-24.– С. 15-17.
- 48.Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Слово, 2000. – 624 с.
- 49.Федорова Л. М. Современные теории и методики обучения иностранному языку / Л. М. Федорова, Т. И. Рязанцева. – М.: Просвещение, 2004. – 318 с.
- 50.Хорсун М. В. Мовне забезпечення комунікативної діяльності учнів у процесі формування усного мовлення / М. В. Хорсун // Старша школа. – 2006. – № 12. – С. 38-43.
- 51.Черниш В. В. Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у діалогічному мовленні / В. В. Черниш // Іноземні мови. – 2011. – № 3. – С. 15-22.
- 52.Черниш В. В. Контроль рівня сформованості компетенції у діалогічному мовленні / В. В. Черниш // Іноземні мови. – К. : Нова книга, 2012. – С. 9-16.
- 53.Чупрына О. Г. Межкультурное общения: Cross-cultural communication : всё, что вам необходимо знать: учебное пособие по межкультурной коммуникации / О. Г. Чупрына, Н. Д. Паршина. – Москва: URSS, 2015. – 238 с.
- 54.Brown P. Politeness / P. Brown, S. Levinson. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 244 p.
- 55.Fox K. Watching the English. The Hidden Rules of English Behaviour / K. Fox. – London: Hodder, 2004. – 435 p.
- 56.Jones R. G. Communication in the Real World: An Introduction to Communication Studies / R. G. Jones. – University of Minnesota.: Flat World Knowledge, 2013. – 738 p.